

Groeibundel

Spring-in-'t-veld voor inclusie: samen de hoogte in

Wil jij sterker worden in het creëren van een **inclusieve klaspraktijk**?

Wil je de **diversiteit** rondom jou bewuster leren waarderen en benutten?

Geloof je dat **verbindend samenwerken** met diverse partners daarbij een belangrijke hefboom vormt?

Dan wil deze groeibundel je ondersteunen in je **professionele groei** naar inclusie.

Een gerichte kijk op inclusieve competenties

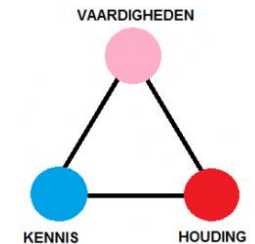
In deze groeibundel ga je doelgericht aan de slag met **vijf competenties**.

Die zijn volgens wetenschappelijk onderzoek essentieel om inclusieve leeromgevingen te creëren (Boonen & Wilssens, 2019).

1. Diversiteit (h)erkennen, waarderen en benutten
2. Inzetten op positieve relaties in een veilig klasklimaat
3. Krachtige leerprocessen in een toegankelijke en flexibele leeromgeving ontwerpen en hanteren
4. Samenwerken met diverse actoren
5. Doelgericht werken aan de eigen professionalisering

Voordat we ze onder de loep nemen, is het goed om even stil te staan bij wat we precies onder een **competentie** verstaan. Competentie vatten we namelijk **breed** op. Het gaat erom dat je kennis, vaardigheden en attitudes in hun verwevenheid kan inzetten in reële situaties.

Meer uitleg vind je op het kenniscentrum van Potential: www.kenniscentrumpotential.be

Groeien naar inclusie: eerst kijken, dan springen

In het project Potential reiken we leeractiviteiten aan die je helpen om je inclusieve competenties te ontwikkelen. Uiteenlopende werkvormen sporen je aan om **achtereenvolgens drie aspecten in de focus** te nemen. Als je alle leeractiviteiten systematisch doorloopt, ontwikkel je gaandeweg een steeds scherpere kijk op inclusie. Dat moedigt je aan om steeds verder te springen in je klaspraktijk.

- **FOCUS A: Microscoop op inclusie: doel en realiteit**

Je krijgt scherper in beeld wat je precies wil bereiken om je klaspraktijk inclusiever te maken: wat doe je al en waar wil je nog in groeien?

- **FOCUS B: GPS voor inclusie: hulpbronnen en acties**

Je probeert acties uit in de klas en op school en speurt naar hulpbronnen: wie of wat kan jou ondersteunen?

- **FOCUS C: Verrekijker naar inclusie: verbreding en verankering**

Je deelt de kennis en ervaringen die je opdeed: wat kan je team van je leerproces leren en hoe veranker je dat in het schoolbeleid?

De eerste twee foci sluiten nauw aan bij het **GRROW-model** van het **inspirerend coachen** (Clement, 2007). Dat vormt een handige kapstok die structuur geeft aan gesprekken waarin je iemands leer- of groeiproces wil uitlokken en begeleiden.

- **Goal:** Wat is je **doel**? Wat wil je precies bereiken? Wat wil je niet meer of wil je anders?
- **Reality:** Hoe ziet de **realiteit** eruit in de context van jouw klas of school? Wat is de precieze situatie in je praktijk? Waar loop je tegenaan?
- **Resources:** Welke **hulpbronnen** of krachtbronnen zou je kunnen aanspreken? **Wie** zou jou kunnen helpen (leerlingen, ouders, collega's, een kritische vriend,...) of **wat** zou jou kunnen helpen (steun, kennis, informatie, een observatie, samen nadenken,...)?
- **Options:** Wat zou je kunnen doen? Welke **opties** of mogelijkheden zie je?
- **Will:** Wat ga je doen? Welke sprong ga je wagen? Welke **actie** ga je effectief ondernemen? Wat doe je waar, wanneer en hoe pak je het aan?

MICROSCOOP OP INCLUSIE: DOEL EN REALITEIT

1. Iedereen heeft groeipotentieel

Wanneer je gaat nadenken over wat je met je professionele groei naar inclusie wil bereiken, vormt jouw **reële praktijk** het vertrekpunt. Daarbij vertrekken we bewust van de aanwezige **kracht** en het **potentieel**

- in elke leerkracht,
- in elke leerling en ouder,
- in elk team,
- in elke school.

Wat doe je al om de leeromgeving inclusief te maken?

Denk daarbij aan een moment of ervaring waar je goed kon omgaan met de diversiteit in de klaspraktijk en/of een moment of ervaring waarbij je het gevoel had dat je elkaar daarbij goed kon ondersteunen:

- Waar speelde het zich af en met wie was je samen?
- Wat deed je in die situatie?
- Wat werkte er en wat niet?
- Wat was het effect op anderen?
- Wat was het effect op jezelf?
- Wat was het effect op de leerwinst van je leerling(en)?
- Waar haalde je voldoening uit?
- Waar ben je trots of tevreden over? Waar kreeg je energie van?

Potential

- Wat leer je hieruit over je sterktes in het omgaan met diversiteit en/of het verbindend samenwerken met leerlingen, ouders, collega's en andere partners rondom de school?
- Wat blijkt dat je al goed kunt? Wat lukt jou nu al in het omgaan met diversiteit of het samenwerken met bepaalde partners?
- Zie je manieren om die sterktes nog meer te benutten of in te zetten? Welke?

2. Competenties voor inclusie onder de loep

Om te zien waar je als inclusieve leerkracht staat, is het zinvol om eens stil te staan bij je **sterktes en uitdagingen** in het creëren van inclusieve leeromgevingen. Breng je **beginsituatie** in kaart voor elk van de **vijf competenties**. Bekijk daarbij de deelcompetenties en de voorbeelden op de volgende bladzijde.

- Waar ben jij al sterk in? Op welke competenties spring je al hoog in de lucht?

- Wat is voor jou nog een uitdaging? In welke competentie wil je nog hoger kunnen springen?

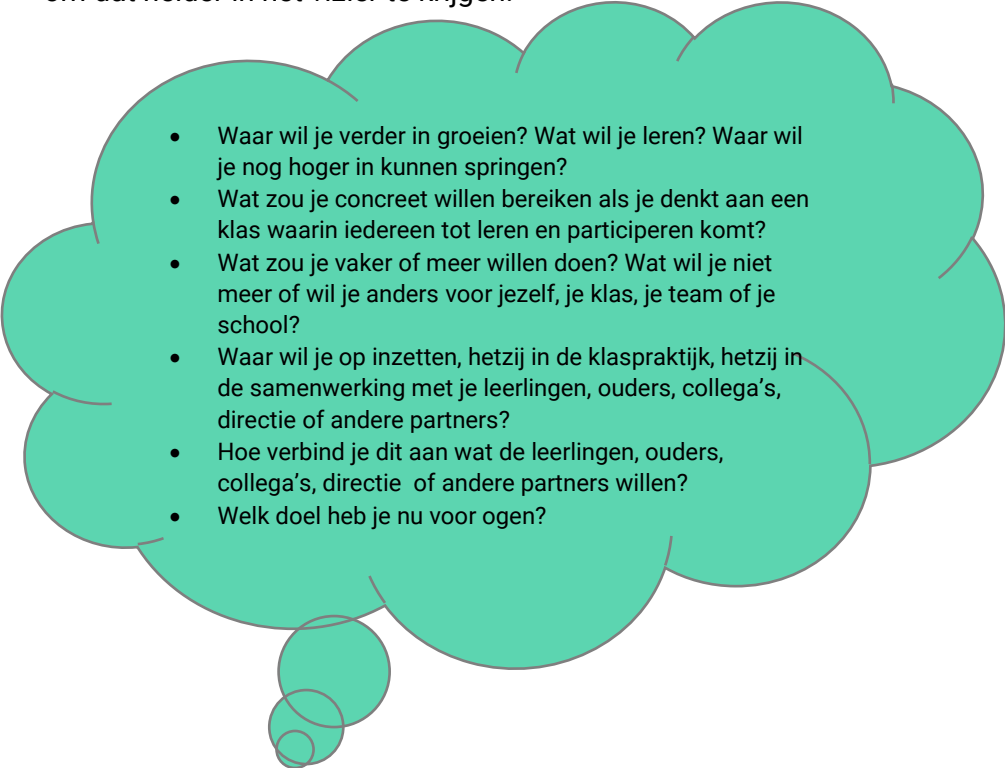
Aan de hand daarvan ga je in **gesprek** met een collega, medestudent, directie, begeleider, ondersteuner of coach om te bepalen wat je nog zou willen leren.

De competentieloop biedt zo een **opstap** voor een **traject** waarbij je de eigen **professionele ontwikkeling** samen met collega's en andere betrokkenen rondom jou doelgericht kan vormgeven.

Competenties voor inclusie	Deelcompetenties	Voorbeelden	Mijn sterktes en uitdagingen
1 Diversiteit (h)erkennen, waarderen en benutten	<ul style="list-style-type: none"> • Diversiteit (h)erkennen in de maatschappij en in het onderwijs • Diversiteit waarderen vanuit een groeigericht perspectief • Diversiteit benutten als een meerwaarde en kans om te leren 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ik vind verschillen tussen leerlingen vanzelfsprekend in het onderwijs.</i> • <i>Ik ben ervan overtuigd dat alle leerlingen kunnen blijven leren en ontwikkelen.</i> • <i>Ik ben me ervan bewust dat labels en etiketten een negatieve invloed kunnen hebben op de leerkansen van leerlingen.</i> 	
2 Inzetten op positieve relaties in een veilig klasklimaat	<ul style="list-style-type: none"> • Inzetten op een positieve leerkracht – leerlingrelatie • Inzetten op positieve leerlingrelaties en sociale cohesie tussen leerlingen • Inzetten op de autonomie van elke leerling • Het competentiegevoel van elke leerling stimuleren 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ik speel in op de sociale, emotionele, cognitieve, motorische en morele onderwijsbehoeften van alle leerlingen.</i> • <i>Ik zorg ervoor dat alle leerlingen op een respectvolle manier met elkaar omgaan.</i> • <i>Ik stel uitdagende, maar realistische verwachtingen ten aanzien van het leerproces, de zelfsturing en de prestaties van alle leerlingen.</i> 	
3 Krachtige leerprocessen in een toegankelijke en flexibele leeromgeving ontwerpen en hanteren	<ul style="list-style-type: none"> • Een brede waaier van onderwijsmethoden en – benaderingen inzetten • Een toegankelijke en universele klaspraktijk ontwerpen • Flexibele en gedifferentieerde leerwegen voorzien • Begeleiden en evalueren van (individuele) leerprocessen • Coöperatief leren stimuleren 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ik bied verschillende onderwijsmethoden, leermaterialen en hulpmiddelen aan die toegankelijk zijn voor elke leerling.</i> • <i>Ik bied informatie aan op verschillende manieren.</i> • <i>Ik hanteer verschillende werk- en groeperingsvormen in functie van het leren van elke leerling.</i> • <i>Ik differentieer in het curriculum en hanteer het flexibel.</i> • <i>Ik gebruik evaluatie en feedback als informatie om mijn onderwijsaanbod aan te passen aan wat leerlingen nodig hebben.</i> 	
4 Samenwerken met diverse actoren	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerken als een meerwaarde beschouwen om inclusieve leeromgevingen te creëren • Een duurzame en gelijkwaardige samenwerking realiseren met alle betrokken actoren in de school en in een breed netwerk rondom de school • Communicatievaardigheden inzetten die de samenwerking bevorderen • Actief partner zijn voor ouders, leerlingen en collega's 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ik werk op verschillende manieren samen met mijn collega's en wissel vaak ervaringen en ideeën met hen uit.</i> • <i>Ik sta in goed contact met het CLB en andere externe partners (pedagogische begeleiding, therapeuten, revalidatiecentra,...).</i> • <i>Ik geef en vraag constructief feedback aan leerlingen, ouders, collega's en andere partners.</i> • <i>Ik vraag aan leerlingen, ouders en collega's welke ondersteuning zij nodig hebben.</i> • <i>Ik betrek ouders actief bij de ondersteuning van hun kind.</i> 	
5 Doelgericht werken aan de eigen professionalisering	<ul style="list-style-type: none"> • Vanuit een actief onderzoekende houding de eigen professionaliteit blijven ontwikkelen • De eigen professionele identiteit blijven ontwikkelen door samenwerking met diverse interne en externe partners 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ik evalueer systematisch het effect van mijn manier van lesgeven.</i> • <i>Ik reflecteer samen met anderen over mijn onderwijspraktijk.</i> • <i>Ik sta ervoor open te blijven leren van collega's en andere professionals.</i> 	

3. Dromen over verandering

Om te groeien als inclusieve leerkracht kan je op tal van dingen focussen. Maar wat wil jij zelf graag bereiken? De volgende richtvragen helpen je om dat helder in het vizier te krijgen.

-
- Waar wil je verder in groeien? Wat wil je leren? Waar wil je nog hoger in kunnen springen?
 - Wat zou je concreet willen bereiken als je denkt aan een klas waarin iedereen tot leren en participeren komt?
 - Wat zou je vaker of meer willen doen? Wat wil je niet meer of wil je anders voor jezelf, je klas, je team of je school?
 - Waar wil je op inzetten, hetzij in de klaspraktijk, hetzij in de samenwerking met je leerlingen, ouders, collega's, directie of andere partners?
 - Hoe verbind je dit aan wat de leerlingen, ouders, collega's, directie of andere partners willen?
 - Welk doel heb je nu voor ogen?

Zie je nog niet meteen een doel voor ogen? Sommige mensen vinden het makkelijker om eerst een **leervraag** te formuleren. Om van een vraag een leervraag te maken, begin je bijvoorbeeld met 'Hoe kan ik...?' Een goede leervraag doet ertoe voor je praktijk. Het is een vraag waarvan je denkt 'Als ik die kan beantwoorden, kan dat mijzelf, mijn leerling(en), onze school, ... veel opleveren'.

4. Een inclusieve bril

Als je een helder doel voor ogen hebt, is het interessant om je af te vragen waarom je nu precies dat wil bereiken in je klas of school.

Stilstaan bij je **eigen kijk op inclusie** doet je beseffen door welke bril je naar diversiteit en samenwerking kijkt. Hoe kleurt jouw inclusieve bril wat jij wil realiseren? Je **persoonlijk referentiekader bepaalt** hoe je naar de wereld kijkt, hoe je de wereld interpreteert en erin handelt. Je eigen **overtuigingen** werken daarbij als een **filter** voor wat je zal doen (Roose e.a., 2019; Keppens e.a., 2019; Ferbuyt e.a., 2017). Bepaalde opvattingen moedigen je aan om diversiteit te waarderen en te benutten en om verbindend samen te werken met leerlingen, ouders, collega's en andere partners. Andere hinderen je juist daarbij.

Aan de hand van de volgende vragen kan je stilstaan bij jouw kijk op inclusie:

- Kijk op diversiteit: in welke mate zie jij de diversiteit in je klas en je school eerder als een probleem of uitdaging, of als een meerwaarde, een bron van kansen voor iedereen om ervan te leren?
- Groeigericht denken: in welke mate ben je ervan overtuigd dat de capaciteiten of beperkingen van kinderen en jongeren vast staan, of vertrouw je erop dat iedereen de capaciteit heeft om te blijven leren en te blijven groeien?
- Sensitiviteit ten aanzien van sterktes en noden: in welke mate zie je het curriculum als een vastomlijnd kader met doelen die iedereen moet bereiken, of benut je het curriculum flexibel om een antwoord te bieden op de sterktes en de noden van de leerlingen in je groep?
- Ecologische kijk: in welke mate ben je ervan overtuigd dat inclusie bepaalde expertise vraagt en je onvoldoende kennis en vaardigheden hebt om dit te realiseren, of zie je hoe de sociale omgeving bepaalt wat jij en je leerlingen kunnen leren en tracht je daarom je partnerschappen met leerlingen, ouders, collega's en andere partners te versterken om samen te bedenken hoe je de leeromgeving kan afstemmen op wat leerlingen nodig hebben om te leren?

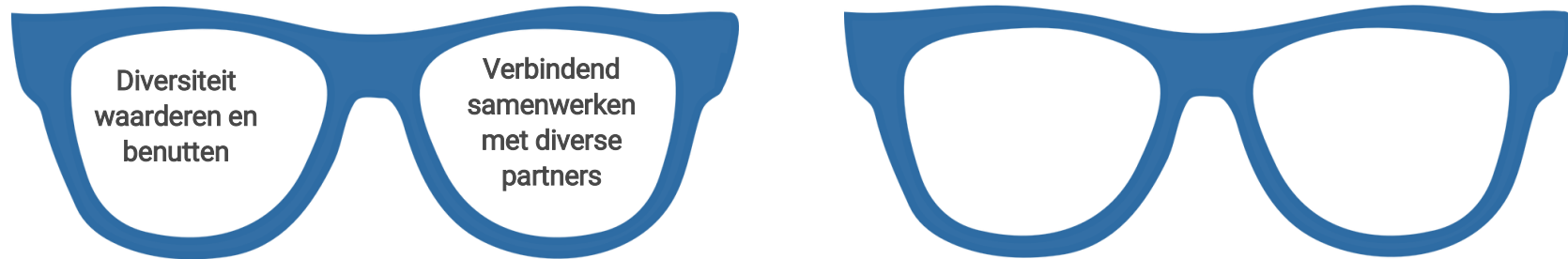
Dit soort opvattingen kleuren in welke mate je opportuniteiten zal zien om de diversiteit in je klas te waarderen en benutten en om verbindend samen te werken met diverse partners.

Wat maakt nu dat je zo kijkt en dat je die opvattingen hebt? Uit onderzoek blijkt dat het kan helpen om samen met collega's stil te staan bij je eigen kijk en je bewust te worden van je lenzen¹. Bedenk daarom hoe elk van de volgende lenzen je manier van kijken kleurt en ga erover in gesprek met een collega.

- **Samenleving**: Welke gebeurtenissen in de wereld hebben invloed op hoe je omgaat met verschillen? Denk bv. aan terreuraanslagen, de vluchtelingenstroom, de verrechtsing van de politiek, de klimaatverandering, polarisering, bepaalde maatschappelijke acties,...
- **(School)organisatie**: Welke organisatorische aspecten hebben invloed op hoe je omgaat met verschillen? Welke rollen neem je bijvoorbeeld op: ben je klasleerkracht, neem je een ondersteunende rol op als vakbondsafgevaardigde, zorg- of graadcoördinator, directie, ondersteuner...? Denk ook aan je anciënniteit, het aantal uren dat je aanwezig bent op school, het feit dat je al dan niet benoemd bent,... Hoe gaat je school om met meer of minder diversiteit, bestaande samenwerkingen op school (bijvoorbeeld betrokkenheid van ouders)?
- **Achtergrond**: Welke invloed heeft je achtergrond op hoe je omgaat met verschillen? Denk aan je eigen schoolcarrière, waar je bent opgegroeid, waar je woont, de rollen die je opneemt als moeder, vader, zoveelste in een gezin, partner,... Denk ook aan je netwerk, je vriendenkring, je sociaaleconomische achtergrond, je geloofs- of politieke overtuiging,...
- **Persoon**: Welke van jouw persoonlijke kenmerken hebben invloed op hoe je omgaat met verschillen? Denk aan je leeftijd, je etnische afkomst, je gender, seksuele voorkeur,...
- **Kern**: Hoe word jij omschreven door anderen? Welke eigenschappen hoor je vaak van jezelf terug? Wat zegt dit over hoe je omgaat met verschillen?

¹ Gebaseerd op 'Het Rad van de Diversiteit', (www.diversito.be).

Hoe ziet jouw inclusieve bril er nu uit? Vat samen in een aantal **kernwoorden** wat jouw kijk op inclusie typeert.

Vergelijk je eigen inclusieve bril met de inclusieve bril die het project Potential hanteert op basis van wat wetenschappelijk geweten is over deze thema's. Je vindt die onder het symbool van de bril op www.kenniscentrumpotential.be

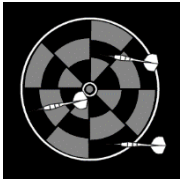
5. Diversiteit in beeld

Hoe zie jij jouw klaspraktijk vanuit je inclusieve bril? Stel dat we even een vlieg zouden mogen zijn op jouw klasmuur... Wat zou je ons dan willen laten zien op vlak van diversiteit? Maak dit zichtbaar in een korte filmclip van 1 à 3 minuten. Daarin probeer je in beeld te brengen hoe jij omgaat met de diversiteit in de klaspraktijk. Dit mag zeker iets zijn wat jou al goed lukt. Je kan bijvoorbeeld een werkvorm tonen, een leersituatie, een leer- of evaluatiemateriaal, een interactie met één leerling of een groep leerlingen, een overleg met een ouder of een collega,... Je filmt zelf een stukje (met een camera of GSM), of je vraagt een (oud-)collega, vriendin, ouder, leerling... om dit te doen. Lukt dit echt niet, dan kan je ook foto's maken, een collage of tekening waarmee je de klassituatie visueel tot leven brengt. De bedoeling is dat we samen beter kunnen begrijpen wat er precies speelt in de realiteit van jouw klas(sen), bij jouw leerlingen.

Toon je filmclip aan een collega en vertel wat je wou laten zien van hoe je omgaat met diversiteit in de klas.

- **Hoe was het** om tot een filmclip of ander beeldmateriaal te komen? Hoe verliep dit?
- **Wat** wou je laten zien van hoe je **omgaat met diversiteit** in de klas? Wat valt jou zelf op?
- Wat zie je de leerlingen doen? **Wat** doe jij als leerkracht en wat is het **effect op de klas**?
- Zie je jouw **leervraag of doel** nu anders vanuit deze beelden?

6. Op-stap naar een inclusieve leeromgeving

Wanneer je de diversiteit in je klas helder in beeld krijgt, wordt vaak ook helderder welk **doel** je wil bereiken en waarom. Om de kans te verhogen dat je je **doel** ook werkelijk bereikt, helpt het om in dialoog te gaan met een collega, directie, begeleider, ondersteuner of coach. Wanneer je verwoordt wat je graag zou willen, blijf je eerst vaak redelijk vaag of algemeen. Dan helpt het als de ander doorvraagt tot je **concreet** voor ogen krijgt wat je precies wil realiseren.

- Welk doel heb je concreet voor ogen opdat elke leerling tot leren en participeren kan komen in je klas?
- Is dit enkel een doel voor jou? Of zijn er leerlingen, ouders, collega's of anderen die misschien hetzelfde willen, die dit ook belangrijk vinden?
- Wat zou de winst zijn van het bereiken van dit doel
 - voor jezelf
 - voor (bepaalde) leerlingen of ouders
 - voor collega's of andere partners waarmee we samenwerken
 - voor het schoolteam?
- Hoe stel jij het je in de praktijk voor wanneer het doel bereikt is? Wat zie je jezelf, de leerlingen, ouders, collega's of anderen dan doen?
- Waaraan zal je merken dat je doel bereikt is? Wat zal er veranderd zijn? Hoe zal de klas of (leer)omgeving er anders uitzien?

Potential

- Wanneer zal je tevreden zijn? Wanneer zal je vinden dat dit effectief bijdraagt aan een meer inclusieve leeromgeving?
- Hoe draagt dit bij aan een inclusieve leeromgeving? Wat maakt dat het inclusie bevordert?
- Hoe versterkt dit jouw competenties als inclusieve leerkracht?

Het werkt motiverend om in de praktijk effectief aan de slag te gaan met je doel. Volgende vragen helpen je om te komen tot een **actieplan**.

- Welke eerste stap wil jij zetten in de richting van je doel?
- Hoe ga je het concreet aanpakken?

Vanuit het gesprek kan je aan de slag: breng je eerste actie in de praktijk. Probeer iets uit. Maak het klein, concreet en realiseerbaar. Betrek je leerlingen, ouders, collega's, directie en anderen waar mogelijk. Ondersteun elkaar in het zetten van de eerste stap. Spreek af hoe je elkaar tussendoor wil aanspreken over hoe het loopt met het stappenplan en hoe je elkaar erbij kan aanmoedigen. Zoek iets tastbaars dat verwijst naar de actie die je ondernomen hebt. Dat is liefst iets kleins, bijvoorbeeld een foto, een citaat, een brooddoos, een folder, een afspraak in je agenda, een schema of tekening,...

Toon dit aan de collega, directie, begeleider, ondersteuner of coach met wie je over je doel hebt gesproken en vertel:

- Wat was je leervraag/doel?
- Wat heb je precies gedaan? Welke eerste stap in de richting van je doel heb je juist gezet?
- Wat heb je meegebracht om dit te illustreren?
- Waar ben je tevreden over? Wat lukte er?
- Waar liep je tegenaan? Wat lukte er nog niet meteen?
- Aan welke competenties voor inclusie heb je via je eerste stap of actie gewerkt? Welke sterktes en/of uitdagingen ontdekte je daarbij?

GPS VOOR INCLUSIE: HULPBRONNEN EN ACTIES

1. Op zoek naar kennis en andere hulpbronnen

Vanuit Focus A ondernam je een **eerste stap of actie** gericht op inclusie in de praktijk. Wat leerde je daaruit?

- Wat werkt er om een inclusieve leeromgeving te creëren?
 - Wat werkt er specifiek om diversiteit te waarderen en benutten in de klas (bijvoorbeeld een nieuwe werkvorm inzetten of een bestaande werkvorm aanpassen waardoor meer leerlingen actief kunnen deelnemen aan een opdracht, in je klasmanagement je verwachtingen visueel verduidelijken, een opdracht of leermateriaal aanpassen,...)?
 - Wat werkt er specifiek om verbindend samen te werken met verschillende partners (bijvoorbeeld een bepaalde vraag stellen aan je leerlingen of hun ouders, observeren bij/door een collega, doelgericht een gesprek hebben met de zorgcoördinator of leerlingbegeleider, een cartoon rondsturen via e-mail, spreken over je doel met een collega aan de hand van een poster, steun van de directie vragen om iets te brengen over het traject tijdens de personeelsvergadering, tussentijds een bemoedigend woordje geven aan elkaar...)?
- Wie of wat kan jou helpen op je verdere leerweg? Wie zou je nog kunnen betrekken of aanspreken en waarvoor dan?

Allicht kan je bij het creëren van een inclusieve leeromgeving wel wat ondersteuning gebruiken. Potential maakte een overzicht van een aantal mogelijke **hulpbronnen** die daarbij zowel wetenschappelijk als in de praktijk hun dienst hebben bewezen.

- **Gedachten die helpen groeien**

Soms kan een gedachte of beeld jou helpen of motiveren om effectief aan de slag te gaan. Welke gedachte of beeld kan jou ondersteunen om diversiteit te waarderen en benutten of om daarbij verbindend samen te werken?

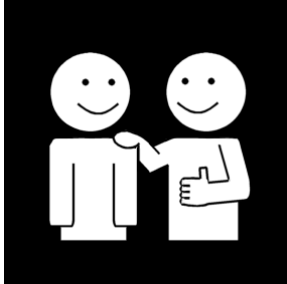
- **Collega's en partners in je sociaal netwerk**

Je kunt hiervoor o.a. een visuele voorstelling van je eigen sociaal netwerk benutten. Op welke manier kunnen collega's en andere partners je ondersteunen bij het realiseren van je doel?

- **Leerlingen en ouders**

Leerkrachten en scholen vinden het belangrijk om leerlingen en ouders te informeren over hun doelen en acties. Toch betrekken we hen niet altijd als échte partners. Nochtans hebben zij vaak waardevolle ideeën om de leeromgeving nog inclusiever te maken. Wat kan je doen om het perspectief van (bepaalde) leerling(en) en/of ouders nog explicieter in de focus te nemen en hen als volwaardige partners te betrekken?

- **Een kritische vriend**
Heel gericht iemand aanspreken om je te ondersteunen en begeleiden bij wat je leert uit je acties, kan zinvol zijn. Beeldcoaching, waarbij je samen beelden bespreekt uit de reële praktijk, blijkt een krachtige manier om te leren. Welke waardering en/of kritische bedenkingen neem je daaruit mee voor je verdere groei?

- **Kennis en informatie**
Er bestaan tal van kanalen, interessante vormen, boeken, websites, nieuwsbrieven... In de veelheid helpt het om doelgericht op zoek te gaan naar kennis en informatie die zowel wetenschappelijk als praktijkgericht belangrijk blijkt in functie van inclusief onderwijs. Het online kenniscentrum van Potential wil daarbij een opstap bieden. Welke inzichten hebben je geholpen om je acties uit te voeren?

- Naar welke vorm van ondersteuning ben jij vanuit jouw doel precies op zoek?
 - **Didactisch materiaal:** materiaal waarmee je op de klasvloer aan de slag kan gaan, zoals een spel, een hulpmiddel, leermateriaal,...
 - **Emotionele steun:** ventileren over schoolgerelateerde gebeurtenissen, informele babbel, hart luchten, leuke ervaring delen, elkaar een schouderklopje of aanmoediging geven,...
 - **Informatie of kennis:** advies over hoe iets zou kunnen, brochure, website, werkvorm,...
 - **Observatie en feedback:** gaan observeren, een klasobservatie met feedback vragen,...
 - **Supervisie, intervisie of coaching:** samen leren uit (eigen) concrete werkervaringen, leren van elkaar, samen reflecteren, bewust worden van eigen sterktes en werkpunten,...

- **Co-teaching/teamteaching:** samen lesgeven en samenwerken op vlak van lesvoorbereiding en/of lesevaluatie met gedeelde verantwoordelijkheid en gelijke status.
 - **Leerlingondersteuning in de klas:** iemand helpt een individuele leerling of een groepje leerlingen in de klas (bv. extra uitleg geven, hulp bij motorische handelingen,...).
 - **Leerlingondersteuning buiten de klas:** iemand helpt een individuele leerling of een groepje leerlingen buiten de klas (bv. ondersteuning bij 'leren leren', remediëring, een luisterend oor bieden,...).
-
- Wie of wat kan jou hierbij helpen? Bij wie of wat kan je hiervoor terecht?

 - Welke **opties** zijn er nog mogelijk om aan je doel te werken? Welke **vervolgacties** zijn er nodig om je doel werkelijk te bereiken?
 - Wie of wat ga je aanspreken of opzoeken? Wanneer en hoe?
 - Welk materiaal, welke kennis of informatie wil je vinden of ga je verkennen? Hoe pak je dat aan?
 - Welke vorm van ondersteuning (bv. observatie, steun...) ga je precies vragen? Aan welke persoon/personen?
 - Wil je iemand specifiek aanspreken als kritische vriend? Wat ga je precies met hem of haar bespreken? Wat ga je hem/haar juist vragen of voorleggen en hoe?
 - Wil je iets vragen of voorleggen aan het bredere schoolteam of iets met collega's delen? Hoe pak je dit aan? Heb je iemand nodig om je daarbij te steunen? Zo ja wie? Waarover kunnen collega's meedenken? Hoe zullen ze merken wat jullie deden? Kan je mensen betrekken door hen je verslag of een bepaald materiaal te bezorgen via de digitale leeromgeving of via mail? Is er een hulpbron die je wil delen met (bepaalde) collega's? Wil je iets vragen of voorstellen op een bepaalde werkgroep of personeelsvergadering? Wat kan je doen om het traject in of rondom het schoolteam onder de aandacht te brengen en te houden?

2. Hink-stap-sprong naar inclusie

Breng je vervolgacties in de praktijk. Blijf inzetten op **kleine, concrete stappen**. Betrek je leerlingen, ouders, collega's, directie of anderen waar mogelijk en spreek eventueel gericht iemand aan als kritische vriend. Laat je onderweg niet ontmoedigen als iets niet meteen lukt. Dat hoort er nu eenmaal bij als je iets nieuws wil leren of uitproberen.

Stel dat we opnieuw een **vlieg** zouden mogen zijn op jouw **klasmuur**. Wat wil je ons dan laten zien? Breng wat je doet opnieuw in **beeld**, bijvoorbeeld in een korte filmclip van 1 à 3 minuten, een audio-opname van een stukje gesprek, foto's van een bepaalde situatie, enzovoort. Voor sommige doelen illustreert **tastbaar** materiaal beter wat je deed. Laat je hierbij zo nodig ondersteunen door mensen die je kunnen helpen. Dit is bewust nog niet tegen volgende keer, omdat je zo meer tijd hebt om effectief aan de slag te gaan, dingen uit te proberen en te leren met vallen en opstaan. Vaak is de realiteit immers complexer dan vooraf gedacht. Inclusief onderwijs in de praktijk realiseren, is fijn als het lukt. Samen genieten van een glundermoment kan ons veel leren. Maar ook blundermomenten leveren veel leerkansen op. Fouten maken moet! Dat geldt écht evengoed voor volwassenen als voor kinderen...

Toon dit weer aan de collega, directie, begeleider, ondersteuner of coach met wie je over je doel hebt gesproken.

- Hoe voel je je bij wat je uitprobeerde en/of leerde?

- Wat heb jij nu nodig? Waar ben je naar op zoek?

- Wat heb je gedaan om dichterbij je doel te komen?

- Welke competenties voor inclusie heb je daarmee aangescherpt? Hoe trachtte je een inclusieve leeromgeving te realiseren door
 - diversiteit in de klaspraktijk te waarderen en benutten in je interacties met leerlingen en/of in je werkvormen en aanpak?

 - verbindend samen te werken met leerlingen, ouders, collega's, andere interne en/of externe partners?

Potential

- Waar ben je tevreden over? Wat lukte er al? Welke sterkte(s) ontdekte je bij jezelf?
- Waar liep je tegenaan? Wat lukte er nog niet meteen? Welke uitdaging(en) ontdekte je?
- Welke hulpbronnen heb je bij je acties benut? Waar ben je nog naar op zoek?
- Welke van je eigen gedachten helpen of hinderen je om je doel van kwaliteitsvol onderwijs voor alle leerlingen te bereiken? In welke mate hinderen bepaalde overtuigingen over inclusief onderwijs je om er voluit voor te gaan? Of helpen bepaalde overtuigingen je net om dit ideaal te blijven nastreven? Denk je hierbij aan een bepaald beeld dat je daarbij zou kunnen helpen?

3. Leerlingen en ouders in ons blikveld

In de stappen die we nemen in onze praktijk zijn we vaak op zoek naar **extra ondersteuning** en vergeten we dat er in elke klas zoveel leerlingen zitten die elk een bron van ondersteuning kunnen zijn. Ook hun ouders kunnen een krachtige bron van ondersteuning vormen in onze samenwerking. Vertrekkend vanuit ons doel staan we daarom stil bij hoe we leerlingen en ouders doelgericht als een hulpbron kunnen aanspreken.

- Wat is je doel? Wanneer zal je tevreden zijn met de uitkomst ervan? Waaraan zal je merken dat het gelukt is?
 - Wat zie je de leerlingen doen/zeggen?
 - Wat zie je de ouders doen/zeggen?
 - Wat zie je eventueel andere betrokkenen doen/zeggen?
- Ging je al aan de slag om dat doel te bereiken? Wat deed je al? Wat wil je nog doen? Hoe loopt het? Wat vind je goed gaan? Welke problemen of uitdagingen zie je?
- Wat kan je doen om leerlingen en/of ouders te betrekken bij je acties? Hoe koppel je dat aan je doel? Welke stappen zie je nog mogelijk? Als je doel niet direct een opening biedt om leerlingen of ouders te betrekken, zie je dan een andere actie waarmee je op het leerling- en/of ouderperspectief kan inzetten?
- Wie of wat heb je hierbij nodig? Wil je een kritische vriend uit je netwerk betrekken en/of het bredere schoolteam? Is er nog kennis die je kan helpen, bijvoorbeeld uit het kenniscentrum?
- Wat ga je nu doen? Hoe ga je het concreet aanpakken?

4. GPS voor inclusie: verder op weg

Neem je doel weer voor ogen... Bedenk hoe je dat eventueel wil bijsturen en welke acties je gaat ondernemen.

- Welk doel heb je voor ogen om verder te groeien als inclusieve leerkracht?
- Stel je voor dat je op het einde van het professionaliseringstraject in beeld brengt dat je dat doel bereikt hebt, of minstens een extra stap gezet hebt. Wat zie je jezelf dan doen in je omgang met diversiteit of je samenwerking met bepaalde partners?
- Wat heb je nodig om dat te kunnen bereiken, bijvoorbeeld bepaalde kennis, inspirerende voorbeelden, steun, overleg, een observatie, samen iets doen,...? Bij wie kan je daarvoor terecht in je netwerk of daarbuiten?
- Wat ga je nu doen? Welk acties ga je ondernemen? Omschrijf je volgende stap(pen) concreet.
- Welke bevindingen wil je delen met collega's, de directie en/of andere partners, bijvoorbeeld de zorgcoördinator, leerlingenbegeleider, leerlingen, ouders, een pedagogisch begeleider, ondersteuner,... Wat wil je hen vertellen over wat werkt om inclusieve leeromgevingen te creëren? Is er een hulpbron of inspirerende ervaring die je wil delen? Of wil je feedback geven over wat je ondersteunend vindt in het traject, wat je meer of anders verwacht, waarnaar je op zoek bent,...?

Breng deze **vervolgacties in de praktijk**. Zoek of vraag ondersteuning aan je collega's of andere partners bij je acties. Spreek met hen af hoe je wil dat ze je aanspreken... Hou hen ook op de hoogte van hoe het loopt. Dit kan je gewoon vertellen, maar het werkt nog beter aan de hand van iets tastbaars of zichtbaars dat verwijst naar wat je hebt gedaan (bv. een foto, een citaat, een brooddoos, een folder, een afspraak in je agenda, een schema of tekening,...).

VERREKIJKER NAAR INCLUSIE: VERBREDING EN VERANKERING

1. Multifocale lenzen: wat leerde jij en wat betekent dat voor je school?

Wanneer je een aantal acties hebt ondernomen in functie van een inclusieve klaspraktijk, is het goed om even stil te staan bij je **competentiegroei** als inclusieve leerkracht. Daarbij kan je de **vijf competenties van de inclusieve leerkracht** als toetssteen gebruiken.

- In welke van de competenties voor inclusie ben je gegroeid doorheen je acties? Omcirkel het mannetje dat dit het beste weergeeft...

- .1. Diversiteit (h)erkennen, waarderen en benutten
- .2. Inzetten op positieve relaties in een veilig klasklimaat
- .3. Krachtige leerprocessen in een toegankelijke en flexibele leeromgeving ontwerpen en hanteren
- .4. Samenwerken met diverse actoren
- .5. Doelgericht werken aan de eigen professionalisering

- Kan je één of meer voorbeelden geven die dat illustreren?
- Wie of wat heeft jou daarin geholpen?
- Wat heb je gemist? Wat heb je nog nodig?
- Waaraan wil je vanuit de vijf competenties als inclusieve leerkracht nu nog verder werken?
- Hoe ga je dat aanpakken?
- Wat zou je vanuit dit leerproces kunnen delen met je breder schoolteam?

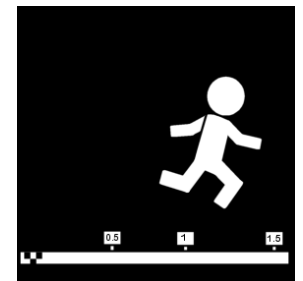
2. Salto: samen sterker als team

Om kennis, inzichten en ervaringen duurzaam te **verankeren** in je school, is het belangrijk ze te **verbreden** door ze te delen met collega's. Dat kan bijvoorbeeld tijdens een personeelsvergadering of een pedagogische studiedag. Er zijn tal van manieren om zo een uitwisseling met je schoolteam vorm te geven. Misschien aarzel je om de sprong te wagen om met je collega's aan de slag te gaan. Zo'n salto loont nochtans de moeite. Het is wel belangrijk dat je daarbij vertrekt vanuit je sterktes en dat je de ondersteuning inroept die je nodig hebt. Organiseer een uitwisselmoment met je team daarom altijd in overleg met je directie en/of samen met een aantal collega's. Het Potential-platform biedt heel wat inspiratie en mogelijke werkvormen aan. Om goed te kiezen, is het belangrijk om te bepalen...

- Wat willen wij met het uitwisselmoment juist bereiken?
- Wanneer zullen we op het einde ervan tevreden zijn?

Aan het einde van een uitwisseling met je team neem je best even tijd om stil te staan bij wat dat opgeleverd heeft voor jezelf en voor de school.

- Wat is de winst van het uitwisselen van kennis, inzichten en ervaringen met collega's? Wat is het meest waardevolle idee dat je eruit haalde?
- Welke (kleine) stap wil je nu zetten in jouw praktijk?
- Wie of wat kan jou daarbij helpen of ondersteunen?

3. Verrekijker: samen ver(der) springen naar inclusie?

Als je doelgericht gewerkt hebt aan eigen doelen in functie van inclusieve leeromgevingen, is het de moeite waard om je successen samen met de collega's en andere betrokkenen te vieren... Tegelijk stopt je competentiegroei ook niet. Als je voor bepaalde zaken verder tijd wilt krijgen, een prioriteit ziet of iets duurzaam wilt verbreden of verankeren in de schoolwerking of daarbuiten, moet je meestal ook anderen overtuigen van de **meerwaarde** daarvan. Expliciet maken wat je traject van professionele groei naar inclusie voor jou betekende, kan je helpen in je **communicatie** met je directie, collega's, ouders, leerlingen en partners uit bijvoorbeeld CLB, pedagogische begeleiding, ondersteuningsnetwerk, scholengemeenschap, hogeschool of universiteit,... Dit kan je doen aan de hand van onderstaande werkvorm gebaseerd op de methodiek

'Waardecreatieverhaal' (Korenhof, Coenders, & De Laat, 2011)

De waarde van samen inclusief leren	Voor jezelf, voor je eigen competentiegroei	Voor je relaties met bepaalde collega's/ partners (leerlingen, ouders, CLB, PBD,...)	Voor je klaspraktijk	Voor je school (je team, een werkgroep, adviesgroep, kernteam, lerend netwerk...)
1. Evaluatie: waar ben je na dit professionaliseringstraject blij mee?				
2. Oogst: wat heeft dit traject opgeleverd? Wat is de winst, de meerwaarde?				

3. Idee: wat zou je nog graag willen vanuit de samenwerking met bepaalde collega's of partners in dit traject?

Illustreer dit met concrete voorbeelden.

1. Beschrijf een betekenisvol moment in je professionele groei als inclusieve leerkracht. Wat maakte dat moment betekenisvol voor hoe je diversiteit leerde waarderen of verbindend leerde samenwerken?

2. Leg uit welk doel je in je klaspraktijk hebt bereikt. Wat in het proces droeg daar precies toe bij? Wat had je zonder dit traject niet gedaan?

3. Beschrijf een concreet resultaat dat uit je acties voortkwam (bv. een idee, hulpbron, document,, beeld, materiaal...). Waarvoor vind je dat waardevol? Wat zou je er nog mee willen doen (bv. gericht op een probleem of uitdaging die je bij meer collega's ziet)?

1. Hoe ver spring je nu?

- Hoe kijk jij nu naar je competenties voor inclusie? Omcirkel het mannetje dat dit het beste weergeeft...

- Welk gevoel heb je hierbij?

2. Hoe spring je nu verder?

- Hoe vat je samen wat je geleerd hebt voor je collega's, directie en/of andere betrokkenen van het breder schoolteam?
- Wie wil jij overtuigen van het potentieel in je leerlingen, je klas, je school, je team? En hoe ga je dat aanpakken?